

PDR LİSANS PROGRAMLARININ ÜSTÜN YETENEKLİLERE DÖNÜK PSİKOLOJİK DANIŞMA BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Hikmet YAZICI**, Fatma ALTUN***

ÖZ

Üstün yetenekli öğrenciler, genel entelektüel beceriler, özel akademik yeterlikler, yaratıcılık ve liderlik gibi alanlarda yüksek performans kapasitesine sahiptirler. Bu öğrenciler, aynı zamanda gelişimsel bazı özellikler ve psikolojik ihtiyaçlar bakımından akranlarından farklılaşırlar. Rehber öğretmenlerin okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetlerini üstün yeteneklilerin bu farklılıklarını dikkate alarak planlayıp uygulamaları beklenir. Bu çalışmanın amacı, PDR lisans programlarının içeriğinde, üstün yeteneklilerle ilgili kuram ve uygulama bilgilerine hangi düzeyde yer verildiğini incelemektir. PDR lisans programları, 2006 yılında başlatılan bir uygulamayla üniversitelerde standart hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle seçmeli dersler dışında, program içerikleri birbirleriyle önemli ölçüde örtüşmektedir. Bu çalışmada doküman incelemesi tekniğiyle mevcut ders içerikleri analiz edilerek, üstün yeteneklilere dönük PDR program yeterlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İncelemede PDR programlarında üstün yeteneklilere dönük zorunlu derslere yer verilmediği, buna karşılık bazı programlarda sınırlı sayıda seçmeli derslerin okutulduğu gözlemlenmiştir. Üstün yeteneklilerle ilgili konuların, PDR programlarında zorunlu özel eğitim dersi içinde aktarıldığı belirlenmiştir. Bu derslerdeki içeriğin belli kavramsal bilgilerle sınırlandırıldığı, buna karşılık kuram ve uygulamalara geniş şekilde yer verilmediği saptanmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, PDR lisans programlarının farklı gruplardan biri olan üstün yetenekliler konusunda, oldukça sınırlı bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Mevcut programlar, rehber öğretmen adaylarına üstün yetenekli öğrencilere PDR hizmeti sunma yeterlikleri kazandırma hedefinden uzak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: PDR lisans programı, psikolojik danışma, üstün yetenekliler

AN EVALUATION OF THE COUNSELING AND GUIDANCE UNDERGRADUATE PROGRAMS IN TERMS OF COUNSELING SKILLS FOR SERVING GIFTED STUDENTS

ABSTRACT

Gifted and talented students have outstanding performance or potential in some domains such as intellectual, academic, creativity and leadership. Also these students differ from peers in terms of some developmental and psychological characteristics. School counselors working with gifted students are expected to take account of these unique characteristics while planning and implementing their works. The aim of this study is to examine to what extent curricula of counseling and guidance (CG)

* 22-25 Eylül 2014 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen "4. Ulusal Üstün Zekalıların ve Yeteneklilerin Eğitimi Kongresi: Üstünler ve Gelecek" kongresinde kısa bir özet sözülü bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Trabzon-Türkiye, e-posta: hyazici@ktu.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Trabzon-Türkiye, e-posta: faltun@ktu.edu.tr

programs include the theory or practice knowledge related to gifted and talented students. With an implementation that started in 2006, CG programs were tried to be standardized at all universities in Turkey. Therefore, the curricula of programs considerably overlap with one another, except elective courses. The current courses were analyzed through document analysis technique to determine counseling competencies related to gifted. Findings showed that there is no required course; however, there are a few elective courses about gifted and talented students. It was determined that the issues related to the giftedness are offered in a required course with a component focusing on gifted students. But this component is limited some certain conceptual knowledge instead of extensive theoretical and practical content.

The findings of this study revealed that CG programs have very limited content about gifted and talented students who are one of the special groups. The current curricula of CG programs are seen inadequate in terms of preparing the school counselors for serving gifted and talented students.

Keywords: *counseling and guidance undergraduate programs, school counselor, gifted and talented.*

1. GİRİŞ

Öğrenciyi merkeze alan çağdaş eğitim sisteminin genel amaçlarından biri; tüm öğrencileri, bedensel, zihinsel, sosyal ve psikolojik yönlerden sağlıklı bir şekilde geliştirmiş, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, madde 2). Bu amaca ulaşabilmede psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetleri oldukça önemli bir role sahiptir. Nihai olarak öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerini amaçlayan PDR hizmetleri, bu alanda yeterli formasyona sahip bireyler tarafından verilmelidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2001, madde 6). Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı, üniversitelerin PDR lisans programlarından mezun olanları, çeşitli eğitim kurumlarında rehber öğretmen olarak istihdam etmektedir. Rehber öğretmenler çalıştıkları kurumlarda, eğitsel, mesleki ve kişisel rehberlik hizmetlerini bir bütün olarak sürdürürler. Gelişimsel rehberlik modeli içinde sistematik yollarla sunulan BU hizmetlerle tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılır (Yeşilyaprak, 2013). Hizmetler sunulurken okulların türü, seviyesi ve öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınır. Öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, güçlü ve sınırlı yönleri, beklenti ve ihtiyaçları dikkate alınarak rehberlik etkinlikleri planlanır. Gelişimsel özellikler ve rehberlik ihtiyaçları bakımından öğrenciler arasında benzerlik ya da farklılıklar gözlenebilir. Farklılıkların dikkate alındığı programlarda, öğrencilere dönük özel etkinlikler planlanır ve uygulanır. Bireysel farklılıkları bakımından dikkate alınan gruplardan biri üstün yeteneklilerdir. Zekâda, yaratıcılıkta, sanatta, liderlik kapasitesinde veya özel akademik alanlarda, yaşlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren üstün yetenekliler, kapasitelerinin geliştirilmesi için genellikle özel hizmetlere gereksinim duyarlar (Colangelo ve Davis, 2003). PDR, bu hizmet alanlarından biridir.

1.1. Üstün Yeteneklilerin PDR İhtiyaçları

Üstün yeteneklilere dönük psikolojik danışma araştırma ve uygulamaları, Terman'ın 1900'lü yıllarda Amerika'da başlattığı çalışmalara kadar uzanır. Terman ve arkadaşlarının (1926) boylamsal çalışmalarıyla ortaya çıkan "üstün birey" profiline göre; fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişim bakımından akranlarından daha avantajlı olan üstün yeteneklilerin

dışardan yardım almaya ihtiyaçları yoktur.

Bu yargı, üstün yetenekli bireylerin psikolojik ihtiyaçları bakımından uzun süre ihmal edilmesine neden olmuştur. Üstün yeteneklilerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına vurgu yapan çalışmaların artmasıyla, bu görüş değişmeye başlamıştır (Davis ve Rimm, 2004). ABD'nin çeşitli üniversitelerinde 1950-1980 yılları arasında üstün yetenekli öğrenciler için rehberlik laboratuvarları kurulmuş ve psiko-sosyal özelliklerinin tanımlanmasına dönük araştırmalar düzenlenerek önemli ilerlemeler kat edilmiştir (Kerr, 1991).

Araştırmalar, üstün yeteneklilerdeki farklılıkların sadece zihinsel alanla sınırlı kalmadığını, bunların kişilik özelliklerinde, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarda da gözlendiğini ortaya çıkarmıştır (Davis ve Rimm, 2004). Bu özellikleri nedeniyle üstün yetenekli öğrencilerin farklı problem alanlarına sahip oldukları ve farklılaştırılmış PDR hizmetlerine gereksinim duydukları ortaya konmuştur (Moon, 2003).

Üstün yeteneklilerin psikolojik danışma ihtiyaçlarının bir bölümü bilişsel-akademik konularla ilgilidir. Örneğin, standart zekâ testlerinde çok yüksek puan almaya karşı, okul derslerinde ortalamanın altında başarı gösterme olarak tanımlanan “beklenmedik başarısızlık” (Reis ve McCoach, 2000) üstün yetenekli öğrencilerde sıklıkla gözlenen problemlerden biridir (Emerick, 2004). Öğrenme stilleri farklı olan üstün yetenekli öğrencilere uygun müfredat programlarının geliştirilememesi, okula karşı olumsuz tutum geliştirmeye hatta okul terkine yol açan (Renzulli ve Park, 2000) başka bir sorundur. Üstün yetenekli öğrenciler kariyer gelişimlerinde de özgün bazı sorunlar yaşamakta ve farklılaştırılmış PDR hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar. İlgi ve yetenek yelpazeleri oldukça geniş olan üstün yetenekli öğrenciler, bir üst eğitim kurumuna ya da mesleğe yönelme süreçlerinde de bazı sorunlar yaşamaktadır (Kerr, 1990). Bu öğrenciler zengin potansiyelleri ve karmaşık karar verme süreçleri nedeniyle, yaşlılarından daha geç meslek seçimi yaparlar (Silverman 1993). Üstün yeteneklilerin diğer psikolojik danışma ihtiyaçları kişisel-sosyal alan içerisinde incelenebilir. Bu bağlamda gelişim alanları arasındaki uyumsuzluğun üstün yeteneklilerde belli sorunlara yol açtığı vurgulanır (Delise, 1990; Kerr, 1991). Örneğin bilişsel gelişimde gözlenen gelişimin, sosyal ve fiziksel alanlardaki gelişimden daha hızlı olması kişisel beklentileri ve aile ilişkilerini olumsuz yönde etkiler (Silverman, 1993). Yüksek standartlar belirleme şeklinde tanımlanan mükemmeliyetçilik özelliği de üstün yeteneklilerde en sık karşılaşılan psikolojik danışma konularından biridir (Greenspon, 2000; Silverman, 1997). Üstün yetenekli öğrenciler, aşırı duyarlılıkla baş etmede (Bouchard, 2004), akran ilişkilerinde yaşanan sorunların çözümünde (Lovecky, 1993) ve gerçekçi bir benlik kavramı geliştirme sürecinde (Marsh ve Hau, 2003) farklılaştırılmış PDR hizmetlerine gereksinim duyarlar. Üstün yeteneklilerle psikolojik danışma konusunda yapılan çalışmaların sayısında son yıllarda gözlenen artış, bu konuya verilen önemin göstergesidir (Moon, 2007). Bazı araştırmacılar tarafından geliştirilen rehberlik ve psikolojik danışma modelleri üstün yetenekli bireylerle çalışanlara yol gösterme açısından önemlidir (Moon, 2003; Reis ve Moon, 2002). Daha çok okul ortamlarında uygulanabilecek tarzdeki modeller, psiko-egitimsel içerikli ve değerlendirme odaklıdır. Bu modellerde önerilen psiko-egitimsel müdahaleler, üstün yetenekli öğrencileri etkileyen tipik duygusal ihtiyaçlara (VanTassel-Baska, 1991) ya da üstün yetenekli çocuk yetiştiren ailelerin karşılaştıkları sorunlara hitap etmeye dönüktür (DeVries ve Webb, 2007). Bunun yanı sıra üstün yeteneklilerle psikolojik danışma kapsamında kısa ve uzun süreli müdahaleleri içeren çeşitli terapi modelleri de geliştirilmiştir (Rimm, 2003; Silverman, 1993; Thomas, Ray ve Moon, 2007)

Üstün yeteneklilere dönük PDR hizmetleri konusunda Türkiye’de yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir. Üstün yetenekli öğrencilerin belirlenmesi ve özel programların uygulanması konusundaki çalışmalar 1940’lı yıllara kadar uzanır (Ataman, 2004). Son on beş yıla kadar yapılan çalışmalarda, öğrencilerin sosyal-duygusal yönlerinin ihmal edildiği ve eğitim programlarında farklılaştırılmış PDR hizmetlerine yer verilmediği görülmektedir. 2000’li yıllarda araştırmalarda psikolojik değişkenlere daha çok yer verilmeye başlanmıştır. Yapılan bazı çalışmalarda üstün yetenekli öğrencilerin mükemmeliyetçilik özellikleri, benlik saygıları (Bencik, 2006) öz yeterlilikleri, problem çözme becerileri ve kontrol odakları incelenmiştir (Mısırlı-Taşdemir, 2003). Benzer çalışmalarda ise üstün yetenekli olan ve olmayan öğrenciler psiko-sosyal özellikler arasındaki farklılıklar bakımından araştırılmıştır (Altun ve Yazıcı, 2012). 2009 yılından bu yana eğitim politikalarının önemli hedeflerinden biri haline gelen, üstün yeteneklilerin tüm yönleri ile en verimli şekilde geliştirilmesi (MEB Özel Hizmetler Genel Müdürlüğü, 2013), farklı problem alanlarına yönelen çalışmaların sayısında belirgin artışa yol açmıştır (Dağlıoğlu, 2010; Kurnaz, 2014; Sarı ve Öğülmüş, 2014).

1.2. Türkiye’de PDR Eğitimi ve PDR Programları

Türkiye’de PDR ile ilgili ilk çalışmaların 1950’li yıllarda başlatıldığı görülmektedir. Bugün Eğitim Fakültelerinin bünyesinde yer alan PDR lisans programlarının ilki, 1965 yılında Ankara Üniversitesinde “Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik Bölümü” olarak kurulmuştur. 1982 yılında Yüksek Öğretim Kurulu’nun (YÖK) kurulması ile PDR alanında personel yetiştirmek amacıyla birçok üniversitede hızla PDR anabilim dalları açılmaya başlanmıştır. Bugün Türkiye’de 51’i devlet 22’si vakıf olmak üzere toplam 73 üniversitede PDR lisans programı vardır (Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi [ÖSYM], 2014). Bu üniversitelerden bazılarında yer alan ikinci öğretim programları ile bu sayı daha da yükselmektedir. Üniversitelerin PDR lisans bölümlerinden mezun olanlar, başta eğitim kurumları olmak üzere, adalet bakanlığına bağlı bazı kurumlarda, çeşitli sağlık ve endüstri kuruluşlarında görev alabilmektedir. Fakat ülkemizde PDR mezunları, ağırlıklı olarak eğitim kurumlarında istihdam edilmektedir. Bu nedenle PDR lisans programlarının daha çok “okul psikolojik danışmanı” yetiştirmeye dönük olarak yapılandırıldığı görülmektedir.

Ülkemizdeki PDR lisans programlarının ders sayısı, çeşidi ve kredilendirmeleri arasındaki farklılıklar 1995 yılında dikkat çeken bir konu olmuş (Akkoyun, 1995) ve standart bir program oluşturulması üzerine çalışmalar başlatılmıştır. 2007’de Bologna süreci kapsamında YÖK tarafından düzenlenen standart PDR lisans programı, bir takım farklılıklar olmakla birlikte bugün tüm üniversitelerde uygulanmaktadır (Korkut ve Mızıkacı, 2008). Avrupa’da yükseköğrenim kurumlarında akademik standartlar oluşturmak ve farklılıkları en aza indirmek amacıyla oluşturulan Bologna süreci ile üniversitelerin ulusal ve uluslararası düzeyde değerlendirilebilen bir kalite güvence sistemine sahip olmaları hedeflenmektedir. Bu kapsamda son dört yıl içerisinde 31 üniversite Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) etiketi ve diploma eki gibi belgeleri almaya hak kazanarak gerekli şartları sağladıkları görülmektedir (YÖK Bologna Süreci, 2014). Diğer birçok üniversitenin de bu yöndeki hazırlıkları devam etmektedir.

Üstün yetenekli öğrencilerin kişisel gelişimleri ve topluma sağlayacakları katkı, okul öncesinden yükseköğretime kadar, tüm kademelerde sunulacak eğitsel, mesleki ve kişisel rehberlik hizmetlerinin etkililiğine bağlıdır. Ülkemizde üstün yetenekli öğrencilere dönük

PDR hizmetleri, öğrencilerin eğitimlerine devam ettikleri okullarda veya BİLSEM'lerde görev yapan rehber öğretmenler tarafından sunulmaktadır. Bu çalışmada, PDR lisans programlarının ders içeriklerinde üstün yetenekli öğrencilere dönük PDR hizmetlerine ne düzeyde yer verildiği incelenmeye çalışılmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu hakkında bilgi içeren yazılı veya görsel materyallerin analizini içerir. Doğrudan gözlem ve görüşmenin yapılamadığı durumlarda tek başına araştırma yöntemi olarak kullanılan doküman incelemesi, araştırmacılara zaman ve para açısından kolaylık sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu çalışmada AKTS etiketi alan ve PDR programı olan 18 üniversitenin PDR lisans ders içerikleri, üniversitelerin ders bilgi paketi sayfaları aracılığıyla incelenmiştir. Araştırma kapsamına alınan devlet ve vakıf üniversitelerinin isimleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

PDR Lisans Programları İncelenen Üniversiteler

Anadolu Üniversitesi	İstanbul Kültür Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Başkent Üniversitesi	Kocaeli Üniversitesi
Çanakkale Üniversitesi	Maltepe Üniversitesi
Çukurova Üniversitesi	Mersin Üniversitesi
Dokuz Eylül Üniversitesi	Niğde Üniversitesi
Ege Üniversitesi	Sakarya Üniversitesi
Fatih Üniversitesi	Uludağ Üniversitesi
İstanbul Aydın Üniversitesi	Yıldız Teknik Üniversitesi

3. BULGULAR

Üniversitelerin PDR programlarında teorik ve uygulamaya dayalı olarak sekiz dönemde tamamlanması gereken zorunlu dersler aşağıdaki gibidir. Bu derslerin yer aldığı dönemler üniversitelere göre farklılaşmaktadır ve bazı dersler (örn. Fizyolojik Psikoloji, Bilim Tarihi) çeşitli üniversitelerde programdan çıkarılmıştır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi programda üstün yetenekli öğrencilerle ilgili özel bir ders yer almamaktadır. Programlardaki haftalık detaylı ders içerikleri incelendiğinde, genellikle üçüncü veya dördüncü yarıyıldan okutulan özel eğitim ders içeriğinde üstün yetenekli öğrenciler konusuna yer verildiği tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen PDR lisans programlarının dokuzunda (%50), Özel Eğitim dersinde sadece bir PDR lisans programlarında beşinci yarıyıldan itibaren alan içi veya alan dışı seçmeli dersler yer almaktadır.

Tablo 2

PDR Lisans Programlarında Okutulan Ortak Zorunlu Dersler

I. Yarıyıl	II. Yarıyıl
Fizyolojik Psikoloji	Gelişim Psikolojisi
Eğitim Bilimine Giriş	Sosyal Antropoloji
Psikolojiye Giriş	Eğitim Felsefesi
Felsefeye Giriş	Türk Eğitim Tarihi
Sosyolojiye Giriş	Kaynak Tarama ve Rapor Yazma
Atatürk İlk.ve İnk. Tar.I	Atatürk İlk.ve İnk. Tar. II
Türkçe I (Yazılı Anlatım)	Türkçe II (Sözlü Anlatım)
Yabancı Dil I	Yabancı Dil II
Bilgisayar I	Bilgisayar II
III. Yarıyıl	IV. Yarıyıl
Rehberlik ve Psikolojik Danışma	Test Dışı Teknikler
Özel Eğitim	İstatistik II
Gelişim Psikolojisi II	İnsan İlişkileri ve İletişim
İstatistik I	Öğrenme Psikolojisi
Okullarda Gözlem	Öğretim İlke ve Yöntemleri
Ölçme ve Değerlendirme	Sosyal Psikoloji
Bilim Tarihi	Sınıf Yönetimi
V. Yarıyıl	VI. Yarıyıl
Mesleki Rehberlik ve Danışma	Grupla Psikolojik Danışma
Psikolojik Dan. İlke ve Tek.	Psikolojik Danışma Kuramları
Kişilik Kuramları	Mesleki Reh. ve Dan. Uyg.
Yaşam Dön. ve Uyum Prob.	Davranış Bozuklukları
	Rehberlikte Program Geliştirme
VII. Yarıyıl	VIII. Yarıyıl
Bireyle Psik. Dan. Uyg.	Kurum Deneyimi
Psikolojik Testler	PDR Semineri
Bilimsel Araştırma Yöntemleri	PDR Alan Çalışması
Eğitim Yönetimi	Meslek Etiği ve Yasal Konular
Öğrenme Güçlükleri	
Topluma Hizmet Uygulamaları	

Bu çalışma kapsamına alınan PDR lisans programlarındaki seçmeli dersler, üstün yeteneklilere dönük PDR hizmetleri hakkında bilgi ve beceri kazandırma açısından incelenmiştir. Sadece iki üniversitenin (Fatih ve Anadolu) PDR lisans programlarında “Üstün Yetenekliler ve Eğitimi” adında bir seçmeli derse rastlanmıştır. Bu dersin içeriğinde, üstün yetenek-

lilerin eğitim modelleri ve stratejilerinin yanı sıra üstün yeteneklilerin genel özellikleri, ihtiyaçları ve üstün yeteneklilerle psikolojik danışma konularına değinilmektedir. Araştırma kapsamındaki PDR lisans programlarında yer alan “Özel Gruplarla Psikolojik Danışma” ve “Özel Eğitimde Ailelerle Psikolojik Danışma” seçmeli derslerinin haftalık detaylı ders içeriklerinde ise üstün yeteneklilere ve ailelerine dönük herhangi bir konuya rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra, PDR programlarında “Yaratıcılık”, “Motivasyon Prensipleri” ve “Yaratıcı ve Üretici Düşünme” gibi seçmeli derslerin yer aldığı görülmüştür. Yaratıcılık ve yüksek motivasyonun üstün yeteneklilerin karakteristik özelliği olarak görülmesi nedeniyle bu ders içerikleri incelenmiş fakat üstün yeteneklilere özgü herhangi bir vurguya rastlanmamıştır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, üstün yetenekli öğrencilere PDR hizmeti veren rehber öğretmenlerin mezun oldukları lisans programlarının ders içerikleri belli yeterlikler bakımından incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma için seçilen 18 üniversitenin PDR lisans programlarında üstün yeteneklilerle ilgili zorunlu bir dersin yer almadığı saptanmıştır. Bununla birlikte zorunlu dersler arasında yer alan özel eğitim dersi içerisinde, bazı üniversitelerin (%50) bir haftalık ders saatlerini üstün yetenekliler konusuna ayırdıkları görülmektedir. Bir haftalık ders saatinde ele alınan konular üstün yetenekliler ve eğitimleri hakkındaki genel bilgilerle sınırlıdır. Programlarda genellikle üçüncü yıldan itibaren yer alan seçmeli dersler incelendiğinde ise sadece iki üniversitede (%11.1) üstün yetenekli öğrenciler ve eğitimleri adı altında bir seçmeli dersin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu çalışmanın bulguları Peterson ve Morris’in (2010) araştırmalarının bulgularından bazıları ile benzerlik gösterirken bazıları ile çelişmektedir. ABD’de okul psikolojik danışmanı yetiştiren 79 programı inceleyen Peterson ve Morris, sadece bir üniversitede üstün yeteneklilerle ilgili zorunlu derse yer verildiğini tespit etmişlerdir. Bununla birlikte araştırma kapsamındaki 12 programda (%15) üstün yeteneklilerle ilgili bir seçmeli dersin yer aldığı ve 48 programda (%60) zorunlu bir dersin içerisinde üstün yeteneklilerle ilgili bir bölüme yer verildiği gözlenmiştir. Oransal olarak yüksek olmakla birlikte bu sonuçlar, bizim çalışmamızın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Fakat Peterson ve Morris’in inceledikleri programların 53’ünde (%67) üstün yetenekli öğrencilerle altı saat ya da daha az bir süreyle iletişime girmek zorunlu tutulmuştur. Türkiye’deki 18 PDR programını inceleyen bu araştırmanın sonucunda ise bu tür bir uygulamaya rastlanmamıştır.

Türkiye’de PDR lisans mezunlarının genel olarak eğitim kurumlarında istihdam edilmeleri nedeniyle bu programların okul psikolojik danışmanı yetiştirme odaklı olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak okullardaki normal öğrencilere ve belirli engel gruplarındaki öğrencilere dönük PDR hizmetleriyle ilgili dersler ağırlıktadır. Fakat hizmet verilecek öğrenci popülasyonunun %2’sini üstün yetenekli öğrencilerin oluşturduğu unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra BİLSEM’lerde görev alan rehber öğretmenlerin hizmet vereceği öğrencilerin tümü tanılanmış üstün yetenekli öğrencilerdir.

Türkiye’deki PDR alanı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yaklaşımını temel almaktadır (Tan, 2000). Fakat PDR eğitim programları açısından iki ülke arasında farklılıklar vardır. Örneğin Türkiye’de lisans düzeyinde verilen okul psikolojik danışmanı eğitimi ABD’de yüksek lisans düzeyinde verilmektedir. Bununla birlikte ABD’deki birçok üniversitede üstün yetenekli öğrencilerle çalışabilme yetkisi kazandıran sertifika programları yer almaktadır. Bu programların içerikleri incelendiğinde “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Sosyal-Duygusal

Gelişimleri” ve “Üstün Yeteneklilerle Psikolojik Danışma ve Rehberlik” gibi derslerin zorunlu olduğu görülmektedir (örn. Connecticut, Purdue, West Florida). Bunun yanı sıra Amerikan Okul Danışmanları Birliği’nin (American School Counselor Association [ASCA], 2013), rehber öğretmenlerin görev tanımlarını belirttikleri raporda, üstün yeteneklilerle çalışma konusunda sahip olunması gereken yeterlik alanları belirlenmiştir. Bu rapora göre; rehber öğretmenlerin, üstün yeteneklilerin adil bir şekilde tanınması, grup ve bireysel psikolojik danışma hizmetleri, diğer öğretmenlerle konsültasyon ve işbirliği yapma, değerlendirme ve araştırma hizmetlerinde aktif rol almaları gerekmektedir.

Avrupa’da üstün yeteneklilere hizmet veren öğretmenlerin eğitimleri konusundaki genel yaklaşımları ise Mönks ve Pflüger’in (2005), 21 Avrupa ülkesini kapsayan çalışmalarında görmek mümkündür. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; araştırmaya katılan ülkelerin altısı üstün yeteneklilerle çalışacak öğretmenlerini özel sertifika programları ile yetiştirmektedir. Bu ülkelerden 12’si (Avusturya, İsviçre, Almanya, İspanya, Bulgaristan, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, İsveç, Slovenya ve İngiltere) üstün yetenekli öğrencilere özel psikolojik danışma hizmetleri sunduklarını belirtmişlerdir. Tüm branş öğretmenlerin temel eğitimleri sırasında üstün yeteneklilerle ilgili zorunlu bir ders almaları, araştırmaya katılan 19 Avrupa ülkesinin öncelikli konular arasında yer almaktadır. Bu ülkelerden 16’sı ise aynı zamanda sadece üstün yeteneklilerle çalışma konusunda uzmanlaşmış öğretmenlere ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Dünya’da üstün yeteneklilerin ve onlarla çalışan personelin eğitimine verilen önem göz önüne alındığında ülkemizde bu alanda yapılan uygulamaların yeterli olduğunu söyleyebilmek güçtür. Özellikle bu çalışma sonucunda, rehber öğretmenlerin temel mesleki yeterlikleri kazandıkları PDR lisans programlarındaki eksiklikler göze çarpmaktadır. 2007 yılında YÖK tarafından belirlenen ve bu araştırma kapsamına alınan standart PDR programı, ülkemizdeki PDR alan uzmanları tarafından gerekli mesleki yeterlikleri kazandırmaktan uzak olduğu ve daha çok “öğretmen yeterlilik alanlarına” göre oluşturulduğu gerekçesi ile eleştirilmiştir (Korkut-Owen, 2007; Yeşilyaprak, 2007). Bu kapsamda PDR lisans programının, ülke koşulları ve gereksinimleri dikkate alınarak, alan uzmanları tarafından yeniden yapılandırılması önemli görülmektedir. Programda yer alan Mesleki Rehberlik ve Danışma, Bireyle Psikolojik Danışma ve Grupla Psikolojik Danışma derslerinde üstün yetenekli öğrencilere dönük yaklaşımlara ve uygulamalarına yer verilebilir. Bazı PDR programlarında yer verilen, üstün yetenekli öğrenciler ve eğitimleri ile ilgili seçmeli dersler, üstün yetenekliler ve aileleri ile danışma hizmetlerini kapsayacak şekilde çeşitlendirilerek yaygınlaştırılabilir. Psikolojik danışmanların lisans eğitimleri sırasında çeşitli uygulama becerilerini geliştirmek ve kurum deneyimi edinmek için gittikleri okullara, BİLSEM’lerin de dahil edilmesi üstün yetenekli öğrencileri tanıma ve onlarla çalışma becerileri açısından faydalı olabilir.

Bu çalışmada sadece AKTS etiketine sahip olan 18 üniversitenin PDR lisans program içerikleri incelenmiştir. Çalışma farklı üniversiteleri ve PDR yüksek lisans programlarını da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenebilir. Ayrıca üstün yeteneklilere dönük danışma becerilerinin geliştirilmesi konusunda, alanda çalışan rehber öğretmenlerle görüşmeler yapılarak hem öğrenim gördükleri PDR lisans programlarının hem de hizmet içi eğitimlerinin bu bağlamda değerlendirilmesine olanak sağlayacak çalışmaların yapılması önerilebilir.

5. KAYNAKÇA

- American School Counselor Association (ASCA). (2013). Position statement: The professional school counselor and gifted and talented student programs. Alexandria, VA: <https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/PositionStatements/PositionStatements.pdf> 28 Ekim 2014 tarihinde erişilmiştir.
- Akkoyun, F. (1995). PDR’de unvan ve program sorunu: Bir inceleme ve öneriler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(6), 1-28.
- Altun, F., ve Yazıcı, H. (2012). Üstün yetenekli öğrencilerin benlik kavramları ve akademik öz yeterlik inançları: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 319-334.
- Ataman, A. (2004). Üstün zekalı ve üstün özel yetenekli çocuklar. M. R. Şirin vd. (Haz.), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Bencik, S. (2006). *Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Bouchard, L. L. (2004). An instrument for the measure of Dabrowskian overexcitabilities to identify gifted elementary students. *Gifted Child Quarterly*, 48(4), 339-350.
- Colangelo, N., & Davis, G. A. (2003). Introduction and overview. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education*, (3. Ed. pp.7-8), Boston: Allyn and Bacon.
- Dağlıoğlu, H. E. (2010). Üstün yetenekli çocukların eğitiminde öğretmen yeterlikleri ve özellikleri. *National Education*, 39 (186), 72-83.
- Davis, G., & Rimm, S. (2004). *Education of the gifted and talented*, (5th Ed.) Boston: Pearson Education.
- Delisle, J. R. (1990). The gifted adolescent at risk: Strategies and resources for suicide prevention among gifted youth. *Journal for the Education of the Gifted*, 13(3), 212-228.
- DeVries, A. R., & Webb, J. T. (2007). *Gifted parent groups: The SENG model*. Scottsdale, AZ: Great Potential Press.
- Emerick, J. E. (2004). Academic underachievement among the gifted: students’ perceptions of factors that reverse the pattern. In Moon, S. M. (Ed.). *Social/Emotional issues, underachievement and counseling of gifted and talented students*, (pp. 102-110), California: Corwin Press.
- Greenspon, T. S. (2000). Healthy perfectionism is an oxymoron!. *Journal of Secondary Gifted Education*, 11 (4), 197-209.
- Kerr, B.A. (1991). *A handbook for counseling the gifted and talented*. Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Kerr, B. A. (1990). *Career planning for gifted and talented youth*. Reston, VA: ERIC Clearinghouse.
- Korkut, F., ve Mızıkacı, F. (2008). Avrupa Birliği, Bologna Süreci ve Türkiye’de psikolojik danışman eğitimi. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 53, 99-122.
- Korkut-Owen, F. (2007). Psikolojik danışma alanında meslekleşme ve psikolojik danışman eğitimi: ABD, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki durum. Özyürek, R., Korkut-Owen, F. & Owen, D. (Editörler), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik meslekleşme sürecindeki ilerlemeler içinde* (ss. 95-121). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kurnaz, A. (2014). Yirminci yılında bilim ve sanat merkezlerinin raporlar ve yönetici görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Journal of Gifted Education Research*, 2(1), 1-22.

- Lovecky, D. V. (1993). The quest for meaning: Counseling issues with gifted children and adolescents. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 29-50). Denver, Colorado: Love Publishing Company.
- Marsh, H. W., & Hau, K. T. (2003). Big-Fish--Little-Pond effect on academic self-concept: A cross-cultural (26-country) test of the negative effects of academically selective schools. *American Psychologist*, 58(5), 364-376.
- Mısırlı-Taşdemir, Ö. (2003). *Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik ile sınav kaygısı, benlik saygısı, kontrol odağı, öz yeterlilik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2001). Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete, 24376, 17 Nisan 2001. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html> Erişim tarihi: 02.09.2014.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Hizmetler Genel Müdürlüğü. (2013). Ek 1: Üstün yetenekliler strateji ve uygulama planı 2013-2017. http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/10_ek-1_ustunyetenekliler.pdf Erişim tarihi: 20.07.2014.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). T.C. Resmi Gazete, 14574, 24 Haziran 1973. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_1/temelkanun_1.html Erişim tarihi: 02.09.2014.
- Moon, S. M. (2003). Counseling families. In N. Cholangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (pp.388-402). Boston: Allyn & Bacon.
- Moon, S. M. (2007). Counseling issues and research. In S. Mendaglio & J. S. Peterson (Eds.), *Models of counseling gifted children, adolescents, and young adults* (pp.7-32). Waco, TX: Prufrock Press Inc.
- Mönks, F., & Pflüger, R. (2005). Gifted education in 21 European countries: Inventory and perspective. Radboud University Nijmegen.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi. (2014). Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Yüksek Öğretim Programları (ÖSYS) ve Kontenjanları Kılavuzu. <http://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2014/OSYS/Tercih/2014-OSYSKONTKILAVUZU14072014.pdf> Erişim tarihi: 11.09.2014.
- Peterson, J. S., & Morris, C. W. (2010). Preparing school counselors to address concerns related to giftedness: A study of accredited counselor preparation programs. *Journal for the Education of the Gifted*, 33 (3), 311-336.
- Reis, S. M., & McCoach, D. B. (2000). The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go?. *Gifted Child Quarterly*, 44, 152-170.
- Reis, S. M., & Moon, S. M. (2002). Models and strategies for counseling, guidance, and social and emotional support of gifted and talented students. In Neihart, M., Reis, S.M., Robinson, N.M., & Moon, S. M. (Eds.), *The Social and Emotional Development of Gifted Children: What Do We Know?*, (pp. 251-265). Waco, TX: Purfrock Press.
- Renzulli, J. S., & Park, S. (2000). Gifted dropouts: The who and the why. *Gifted Child Quarterly*, 44, 261-271.
- Rimm, S. (2003). Underachievement: A national epidemic. In Cholangelo, N. & Davis, G. A. (Eds.), *Handbook of gifted education*. Boston: Allyn & Bacon.
- Sarı, H. & Öğülmüş, K. (2014). Bilim ve Sanat Merkezlerinde karşılaşılan sorunların Öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2),254-265.

- Silverman, L. K. (1997). The construct of asynchronous development. *Peabody Journal of Education*, 72, 36-58.
- Silverman, L. K. (1993). Counseling families. In Silverman, L. K. (Ed.), *Counseling the gifted and talented*, (pp. 151-178), Denver, Colorado: Love Publishing Company.
- Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik: Teori ve uygulama* (3. bs.). İstanbul: MEB.
- Terman, L. M., Baldwin, B. T., Bronson, E., DeVoss, J. C., Fuller, F., Goodenough, F. L., et al. (1926). *Genetic studies of genius (Vol. I)*. California: Stanford University Press.
- Thomas, V., Ray, K. E., & Moon, S. M. (2007). A systems approach to counseling gifted individual and their families. In S. Mendaglio & J. S. Peterson (Eds.), *Models of counseling gifted children, adolescents, and young adults* (pp. 69-96). Waco, TX: Prufrock Press Inc.
- VanTassel-Baska, J. (1991). Teachers as counselors for gifted Students. In Milgram, R. M. (Ed.), *Counseling gifted and talented children: A guide for teachers, counselors, and parents*, (pp. 37-52). New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Yeşilyaprak, B. (2007). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanında gelişiminde Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin yeri ve önemi. Özyürek, R., Korkut-Owen, F. & Owen, D. (Editörler), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik meslekleşme sürecindeki ilerlemeler* (ss. 21-53). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *21. Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri* (s. 63). Geliştirilmiş 21. Basım. Ankara: Nobel.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yüksek Öğretim Kurumu Bologna Süreci (2014). <http://bologna.yok.gov.tr/> Erişim tarihi: 12.09.2014.

